

Սերգեյ Դովլատով

Ինչից եք բողոքում, Սերժա՛նտ

որձեք բժիշկ Յավչիցի մոտ մտնել պոկված գլուխդ ձեռքիդ բռնած: Կնայի տրտում կարճատես աչքերով և անտարբեր կհարցնի.

– Ինչի՞ց եք բողոքում, սերժանտ:

Յավչիցից ազատական պոկելու համար պիտի առնվազն օդային աղետից փրկված լինես: Բայց և այնպես, մեկ տարվա ընթացքում սովորեցի կեղծել ցանկացած հիվանդություն՝ ռադիկուլիտից մինչև կատարախտ: Իմ սեփական մեթոդն էի մշակել: Մեթոդը հետևյալն էր: Ես պարզապես հիշատակում էի ուզածդ ֆանտաստիկ ախտանշան: Իսկ հետո կատաղի համառությամբ պաշտպանում էի նրա գոյությունը: Մի ամբողջ ամիս, օրինակ, Յավչիցին հիմարացնելով, կրկնում էի.

– Այնպիսի զգացողություն ունեմ, բժի՛շկ, ասես ինձնից դուրս են մղում թթվածինը: Բացի այդ, եղունգներս ցավում են ու ողնաշարս քոր է գալիս...

Բայց այս անգամ բախտս չբերեց: Իմ ռադիկուլիտն անփառունակ վախճան ունեցավ: Յավչիցն ասաց.

– Կարող եք գնալ, սերժա՛նտ:

Ու ցուցադրաբար բացեց Միմենոնի հատորյակը:

– Չետաքրքիր է,- ասացի ես՝ հասկանալ տալով, որ այս պահից բժշկի խղճին է կործանարար հիվանդության ողջ պատասխանատվությունը:

– Ես այլևս ձեզ չեմ պահում,- քրթմնջաց բժիշկը:

Ես ցինկե տակառիկից ջուր խմեցի ու նայեցի՝ ինչ կա լենինյան սենյակում:

Այնտեղ մեն-մենակ նստել էր Ֆիդելը: Նրա առջև՝ երեսնիվար մի աթոռ էր: Հին ու հանճարեղ վարպետների հանգույն՝ Ֆիդելը նստատեղի ստորին մասը պատում

Էր նրբին քանդականախշերով: Եվ այդ ընթացքում ինչ-որ երգ էր դնում քթի տակ:

– Հրաշալի է,- ասում եմ:

Ֆիդելը իրենից մի քիչ հեռացրեց աթոռը: Հետո հպարտությամբ գննեց իր աշխատանքը: Ես այնտեղ մի հակիրճ ու համընդգրկուն հայհոյանք կարդացի:

– Ահա,- ասաց նա,- հոգու ճիշ է:

Հետո հարցրեց.

– Էդիտա Պիեխան դուրրդ գալի՞ս է: Մենակ՝ ճիշտ...

– Էն էլ ո՞նց,- ասացի ես:

– Դե՞մքը, թե՞ մարմինը:

– Էն էլ, Էն էլ:

– Բայց նրան մեկնումեկը երևի Էն բանից անում է, չէ՞,- երազկոտ ասաց Ֆիդելը:

– Չի բացառվում,- ասում եմ:

– Կնոջ մեջ գլխավորը դա չի,- ասաց Ֆիդելը,- գլխավորը բնավորությունն է: Ո՞նց ասեմ՝ դրական հատկությունները... Ես մեկն ունեի Սիկտիվկարում, ծաղիկներ էի նվիրում: Անմոռուկներ, վարդեր, ամեն ձևի քրիզանթեմներ...

– Մուտ ես ասում,- ասացի ես:

– Մուտ եմ ասում,- համաձայնեց Ֆիդելը,- բայց խնդիրը հո դա՞ չի: Խնդիրը սկզբունքն է... Դու գիշերն ես հերթապահության:

– Ասենք թե:

– Վեցերորդ բարաքում գեկերն ինչ-որ կեղտոտ գործի են: Օպերն անձամբ նախագգուշացրեց:

– Կոնկրետ ի՞նչ:

– Չգիտեմ, իրեն հարցրու: Ինչ-որ զգվելի բան են մտածել: Կամ էլ կարող է սովորական զգվոտոց է...

– Լավ կլինե՞ր՝ պարզեինք:

– Օպերին հարցրու...

Մենք կտրում էինք գորանոցի բակը: Նորակոչիկները շարային

պատրաստություն էին անցնում: Հրամաններ տվողը սերժանտ Մելեշկոն էր: Մեզ տեսնելով՝ նա միանգամից փոխեց տոնայնությունը:

– Ի՞նչ է, Պարամոնով,- գոռաց սերժանտը,- ձվե՞րդ են խանգարում:

Պարամոնովի հայրը գրականագետ էր: Նրա որդին երթաքայլել չէր

կարողանում: Գիմնաստյորկային վերնաշապիկ էր ասում: Ավտոմատին՝ հրացան: Բացի այդ, բանաստեղծություններ էր գրում: Եվ դրանք օրըստօրե ավելի ու ավելի հայիոյախոս էին դառնում...

Անցանք դոնբաց արտաքնոցի մոտով: Հայտնվեցինք շնանոցում: Ընդարձակ խցերը պատված էին երկաթե ցանցերով: Դրանց մեջ մոլեգնում էին պահնորդային չար շները: Փոշոտ Ալման կատաղությունից կրծոտում էր իր պոչը: Բուրդը լրիվ կորել էր արյան մեջ...

Պախասպիլը չկար: Հրահանգիչ Վոլիկովը սեղանի մոտ նստած՝ ինչ-որ բան էր սարքում: Նրա առջև դրված էր ոսպիոբարձրախոսը: Հետնապատը հանված էր: Կանիֆոլի սուր հոտ առա...

Մեզ տեսնելով՝ հրահանգիչն անջատեց գողիչը:

– Լավ է քեզ մոտ,- ասաց Ֆիդելը,- դեկավարությունը շատ ներսուդուրս չի անում:

Մենք գննեցինք գերանակապ պատերը: Անփույթ հավաքած անկողին:

Գունավոր լուսանկարներ՝ սեղանի գլխին: Ֆուտբոլի չեմպիոնատի աղյուսակ, կիթառ, շների վարժեցման հրահանգ...

– Ինձ կխրկեն էստեղից,- նկատեց Վոլիկովը,- շները լրիվ խելքները գցել են:

Ալմային հանում են բլոկ-պոստ: Ջեկը մեր կողքով անցնում է, սա պոչն է շարժում: Ու հարձակվում է զինվորների վրա: Լրիվ վայրենացել է: Նույնիսկ ինձ չի ընդունում, սատկածին հատուկ դիտանցքով են կեր տալիս:

– Մարդ նրա տեղը լիներ,- ասաց Ֆիդելը,- ու կրծեր կապիտան Տոկարի կոկորդը: Բա ո՛նց, նրան հո տրիբունալ չի՞ հասնում...

– Թե ուզում եք, գնանք, քոթոթներին ցույց տամ,- շալվարը ոտքերին քաշելով՝ ասաց Վոլիկովը:

Մենք, կռանալով, մտանք հատուկ խորդանոցը: Այնտեղ կողքանց պատկել էր շիկամազ քած Մամուլյան: Նա տագնապած բարձրացրեց գլուխը: Կողքին, նրա փորին կիպ կաշեղով, խլվում էին ձագուկները:

– Ձեռ չտաս,- Ֆիդելին ասաց Վոլիկովը:

Ինքը սկսեց մեկ-մեկ վերցնել լակոտներին ու տալ մեզ: Նրանց փորիկները վարդագույն էին: Բարալիկ թաթերը դողում էին:

Ֆիդելը մեկին մոտեցրեց դեմքին: Բոթոթը լպստեց նրան: Ֆիդելը ծիծաղեց ու կարմրեց:

Մամուլյան անհանգիստ հետևում էր մեզ ու շարժում պոչը:

Մի քանի վայրկյան լուռ կանգնած էինք: Հետո Ֆիդելը վեր պարզեց ձեռքերը,

ինչպես ջագային երգիչ Չելենտանոն՝ «Մուպրաֆոն» ձայնասկավառակի շապիկին: Հետո հայիոյանքի հեղեղ տեղաց բոլոր յոթ շնաձագերի վրա: Մամուլայի: Վաշտի դեկավարության: Անձամբ կապիտան Տոկարի: Տեղիս կլիմայի: Վերակացու անձնակազմի հրահանգավորման: Եվ նախատեսվող ավանդական դահուկավագքի:

– Արժեր մի շիշ բան բերել,- ասաց Վոլիկովը: Ասես ինչ-որ տեղ համապատասխան նախանշան էր տեսել:

– Չի կարելի,- ասացի ես,- գիշերը հերթապահության եմ:

– Վեցերորդում ինչ-որ խառնակչություն է սկսվում, լսե՞լ ես:

– Բայց կոնկրետ ի՞նչ:

– Չգիտեմ: Օպերն էր ասում:

– Արի, գնա Յավշիցի մոտ,- ասաց Ֆիդելը,- ասա՛ ինՖարկտ եմ տանում...

Հագում եմ... Ստամոքսս կտրտում է...

– Գնացել եմ: Դուրս արեց:

– Յավշիցը լրիվ վայրենացել է,- Մամուլային շոյելով՝ նկատեց Վալիկովը,- բացարձա՛կ... Մի անգամ գալիս եմ մոտը: Ոչինչ կույ տալ, ասում եմ, չեմ կարողանում, կոկորդս ցավում է: Իսկ նա պատասխանում է. «Դուք լավ կլիներ ավելի քիչ կույ տայիք, եֆրեյտոր»: Ակնարկում է սրիկան, որ խմում եմ: Իբր թե ինքը մենակ ժամանակ շնապս հույս չի տալիս:

– Դժվար թե,- ասացի ես,- պինդ պապիկ է: Նրան ոչ մեկը ձեռոտից ընկած չի տեսել:

– Հույ է տալիս, հույ է տալիս,- միջամտեց Ֆիդելը,- բժիշկները միշտ էլ ծով սպիրտ են ունենում: Ինչի չխմի՞ որ...

– Ընդհանուր առմամբ, դու էլ ես ճիշտ,- ասում եմ:

– Լսել եմ՝ Մաքսիմ Գորկուն է սպանել, էն ժամանակ որ դեռ ժողովրդի թշնամի էր: Հետո վաթսունին ներում ստացավ... Լեա... ռեա... ռեաբիլիտացիա արին: Իսկ բժիշկը նեղացավ. «Աչքներդ ո՞ր էր, որ Էսքան տարի նստած էի»: Էդպես էլ մնացել է հյուսիսում:

– Դրանց որ լսես,- բարկացավ Վոլիկովը,- բոլորն էլ անմեղ տեղն են նստած: Իսկ լրտեսներին ես ընդհանրապես չեմ հարգում: Ժողովրդի թշնամիներին՝ նույնպես:

– Դու նրանցից մեկնումեկին տեսած կա՞ս,- հարցնում եմ:

– Էստեղ մի հրեա հանդիպեց, բաղնիքի վարիչ: Անշափահասներին պղծելու

համար է նստած:

– Բայց էդ ի՞նչ ժողովրդի թշնամի է:

– Իսկ քո կարծիքով ի՞նչ է, բարեկա՞մ...

Վոլիկովը դուրս եկավ միզելու: Անմիջապես էլ վերադարձավ ու ասում է.

– Այնպես լրիվ վայրենացել է, մաքո՛ւր: Հաշում է վրաս, ասես օտար լինեմ: Մի անգամ չդիմացա, մոտեցա ու էնպես հաշացի: Վախից քիչ էր մնում մեռներ...

– Նրա տեղը լինեի,- ասաց Ֆիդելը,- բուրբի՛ համ գեկերի, համ պահնորդների, կոկորդը կկրծեի...

– Մեր կոկո՞րդն ինչի համար,- հետաքրքրվեց Վոլիկովը:

– Ամեն ինչի,- պատասխանեց Ֆիդելը:

Մենք լռեցինք: Լսելի էր՝ խորդանոցում ինչպես են ծվծվում շնաձագերը:

– Լավ,- ասաց Վոլիկովը,- թող ձեր ասածով լինի:

Նա ներքնակի տակից մի շիշ կանաչ պիտակով վերնուտ հանեց:

– Ահա: Հենց ինձնից էլ թաքցրել էի... Ու միանգամից էլ գտա:

Վերնուտը գնոսած էր: Ֆիդելը, ժամանակ չկորցնելու համար, շի բերանը խփեց սալօջախի եզրին:

Մենք խմեցինք նույն գավաթից: Վոլիկովը բուլղարական սիգարետներ հանեց:

– Օհո,- ասաց Ֆիդելը,- ահա թե ինչ բան է առանց ղեկավարության ապրելը: Ինչ պետք է՝ ունես, համ խմելիք, համ ծխելիք: Իսկ Վեսլյանայում մի հրահանգիչ, ասում են, տրիպեր է կպել...

Պատուհանից այն կողմ սերժանտ Մելեշկոն դասակն առաջնորդեց դեպի արտաքնոց: Հետևեց հրամանը.

– Թեթևանա՛լ:

Ոչ ոք ներս չմտավ: Շարվեցին փայտաշեն խցի շուրջբուրդը: Քիչ անց ձյունը պատվեց զարդանախշերով: Հենց տեղում էլ ինպրովիզացված մրցում սկսվեց՝ ով ավելի հեռու կհասցնի: Որքան հասկացա՝ հաղթեց Յակիմովիչը, Գոմելից:

Ճերմակ ծուխն ուղղահայաց բարձրանում էր կայագորի տանիքին:

Տխուր-տրտում կախվել էր լվանալուց խունացած դրոշը: Փայտե պատերն առանձնահատուկ անշարժ էին թվում: Այդպես անշարժ կարող է նավակայանը լինել՝ սրընթաց լեռնային գետի ափին: Կամ կիսակայարանը, որտեղ երբեմնակի միայն արգելակում է ճեպընթացը, ապա՝ սուրում հեռու:

Բամբակած բաճկոններ հագած օրապահները սանդղամուտի ձյունն էին մաքրում լայնաբերան նրբատախտակե թիերով: Թիերի փայտե կոթերը պսպղում էին արևի տակ: Բրեզենտածածկ թափքով կանաչ բեռնատարը կանգ առավ գինվորական խոհանոցի դռների մոտ...

– Բո՛ք, դու գեկերի հանդեպ լա՞վ ես տրամադրված,- գինուց վերջին կումերն անելով՝ հարցրեց Ֆիդելը:

– Նայած,- ասացի ես:

– Իսկ ես,- ասաց Վոլիկովը,- ուղղակի պրծնում-հանգստանում եմ գեկերին նայելիս:

– Իսկ ես,- ասում է Ֆիդելը,- լրիվ խճճվել եմ...

– Լավ,- ասում եմ,- հերթապահությունն ընդունելուս ժամանակն է...

Մտա գորանոց, հագա կիսամուշտակս ու փնտրեցի-գտա լեյտենանտ Խոուիկին: Նա էր ինձ հրահանգավորելու:

– Գնացեք,- ասաց Խոուիկը,- զգույշ եղեք:

Ճամբարի դարպասները կրնկի վրա բաց էին: Անտահատարանից եկող փակ թափքերով բեռնատարները մոտենում էին դարպասներին: Կալանավորները նստած էին թափքերի հաստակին: Ջինվորները տեղավորվել էին խցիկների ետևը՝ արգելապատերից այն կողմ: Երբ մեքենան արգելակում էր, նրանք առաջինն էին ցած թռչում, հետո, կրակի պատրաստ ինքնաձիգները բռնած, արագ քաշվում էին հետ: Դրանից հետո ցած էին թռչում կալանավորներն ու քայլում դեպի դարպասները:

– Առաջին շարասյունը, մա՛րշ,- հրամայեց Թվաուրին:

Նա աջ ձեռքով մի փոքրիկ բրեզենտե տոպրակ էր բռնել՝ քարտերով: Դրանցում նշված էին կալանավորների ազգանունները, հատուկ նշաններն ու պատժաչափերը:

– Երկրորդ շարասյունը, մա՛րշ:

Քրեականները քայլում էին կրծքաբաց բամբակե կիսամուշտակները հագներին, հաշող շներին չնկատելով:

Բեռնատարները պտտվեցին, ու լուսարձակները լուսավորեցին դարպասները: Երբ բրիգադներն անցան, ես բաց արի պահակատան դուռը: Հսկիչ Բելոտան, գիննաստյորկայի կոճակներն արձակած, նստել էր կառավարման վահանակի

դեն: Նա դուրս քաշեց սողնակի ձողը: Ես հայտնվեցի ճաղավանդակից այն կողմ՝ նեղիկ անցուղի-միջանցքում:

– Ծխելիք ունե՞ս,- հարցրեց Բելոտան:

Ես փաստաթղթերի փողրակի մեջ մի քանի ճնոթված սիգարետ գցեցի: Սողնակի ձողը վերադարձավ իր նախկին տեղը: Հսկիչն ինձ ներս թողեց զոնա...

Հյուսիսում ընդհանրապես վաղ է մթնում: Իսկ զոնայում՝ հատկապես:

Ես անցա բարաքի պատերի երկայնքով: Հասա դարպասներին, որոնց տակից աղոտ պսպղում էին նեղգիծ երկաթուղու ռելսերը: Ներս նայեցի հսկիչ անցակետի դռներից, որտեղ գերժամկետային ծառայողները թուղթ էին խաղում: Ես բարևեցի. նրանք ինձ չպատասխանեցին: Միայն լենինգրադցի Իգնատևը գրգռված կանչեց.

– Բո՛ք: Էսօր իմ օրն է...

Ճնոթված խաղաթղթերն անաղմուկ ընկնում էին արմունկներով հղկած սեղանին:

Ես ծխեցի-վերջացրի սիգարետը, քնթուկը դրեցի պահածոյի դատարկ տուփի մեջ: Հետո, դուռը բանալով, համոզվեցի, որ լրիվ մթնել է: Պետք էր գնալ:

Վեցերորդ բարաքը գլխավոր ծառուղուց աջ էր, պահակային աշտարակի տակ: Այնտեղ էր, ըստ օպերատիվ տվյալների, նախապատրաստվում խառնակչությունը:

Ես կարող էի և չմտնել վեցերորդ բարաք: Բայց գնացի: Ցանկանում էի այդ ամենին վերջ տալ մինչև կատարյալ լռության վրա հասնելը:

Վեցերորդ բարաքի անկյուններում ստվերներ էին թաքնվել: Լամպն աղոտ լուսավորում էր կոպտատաշ սեղանն ու երկհարկ թարեքները:

Ես նայեցի շուրջբոլորը: Այդ ամենն ինձ ծանոթ էր: Կյանք՝ վար առնված վարագույրներով: Իրերի պարզ ու միանշանակ իմաստներ... Պատաշը՝ մուտքի մոտ, «Օգոնյոկից» կտրած նկարներ՝ ծխից սևացած պատագերաններին... Այդ ամենն ինձ չէր վախեցնում: Միայն խղճահարություն ու զգվանք էր հարուցում...

Բուգոր Ագեշինը նստել էր՝ արմունկներին հենված: Նրա դեմքը չար անհամբերություն էր արտահայտում: Մյուսները խմբվել էին անկյուններում: Բոլորն ինձ էին նայում: Ես փոքր-ինչ շփոթված էի ու Ագեշինին ասում եմ.

– Արի դուրս գանք:

Նա վեր կացավ, նայեց շուրջը՝ ասես վերջին հրահանգները տալով: Ապա ուղղվեց դեպի դուռը: Մենք կանգ առանք սանդղամուտին:

– Ջեկ Ագեշինը լսում է,- արտաբերեց բուզորը:

Նրա պահվածքում հարգանքի ու լկտիության խառնուրդ կար, ինչը տիպական է հատուկ ռեժիմի կալանավորների համար: Կեղծավոր «քաղաքացի պետի» տակից, ինչ-որ տեղ, պարզորոշ «քյարփինջ» էր լսվում:

– Լսում եմ, քաղաքացի պետ:

– Մտքներիդ ի՞նչ կա, բուզոր,- հարցրի:

Ես այդ հարցը չպիտի տայի: Ես դրանով խախտեցի խաղի կանոնները: Այդ խաղի պայմաններով՝ պահնորդն ամեն ինչ ինքն է կռահում: Ու ձեռնարկում է միջոցներ, որոնք ընդունակ է ձեռնարկել...

– Նեղացնո՞ւմ ես, քաղաքացի պետ,- ասաց բուզորը:

– Ի՞նչ է, չե՞մ տեսնում...

Այստեղ ես հիշեցի կարմրամոթ մատուցողին՝ Լիզովկայի մոդեռնացված գարեջրատնից: Մի անգամ ես որոշեցի ապացուցել, որ նա խարդախ է ու հանցի ինքնահոսա: Քանի դեռ հաշվում էի, մատուցողն անխոռով նայում էր երեսիս: Ու հետն էլ մտերմավար կրկնում.

«Հաշվի՛, հաշվի՛, մեկ է՝ ավել եմ առնելու...»:

– Եթե որևէ բան պատահի, բրիգադիրի պաշտոնից կթոնես:

– Ինչի՞ համար, քաղաքացի պետ,- կեղծ տազնապով հարցրեց Ագեշինը:

Իմ մեջ նրա մոտիժն հասցնելու ցանկություն արթնացավ...

– Լավ,- ասացի ես ու հեռացա:

Վեցերորդ բարաքի ձնապատ կարմրավուն պատուհանները մնացին ետևում:

Որոշեցի մտնել օպեր Բորտաշևիչի մոտ: Նա միակ սպան էր, որ ինձ «դու»-ով էր դիմում: Նրան տուգանային մեկուսարանում գտա:

– Գուդ իվնինգ,- ասաց Բորտաշևիչը,- լավ է, որ հայտնվեցիր: Ես այստեղ մի փիլիսոփայական հարց եմ վճռում. ինչի՞ց է, որ մարդիկ խնում են: Ենթադրենք, առաջներում ասում էին՝ կապիտալիզմի մնացուկ է մարդկանց գիտակցության մեջ... Անցյալի սովերը... Իսկ գլխավորը՝ Արևմուտքի ազդեցությունը: Թեև մենք խնում ենք բացառապես Արևելքում: Բայց դա դեռ ոչինչ: Դու ինձ ասա թե ինչ բացատրիր: Մի ժամանակ ես գյուղում էի ապրում: Հարևանս մի այծ ուներ: Նրա նման հարբեցող կյանքումս չեմ տեսել: Կուզես՝ կարմիր, կուզես՝ սպիտակ,- մենակ թե լցրո՞ւ: Եվ Արևմուտքն այստեղ որևէ ազդեցություն չունի: Եվ այժմ էլ, կարծես, անցյալ չի ունենում: Նա հո ծեր բոլշևիկ չի... Եվ ասա թե ինչ անցավ մտքովս. գուցե ավտոհոլի մեջ մի գաղտնի ո՞ւժ կա: Այն ուժի նման, որ ծագում է

ատումի միջուկի տրոհումից: Եվ ուրեմն, հնարավոր չէ՞ այդ ուժն օգտագործել խաղաղ նպատակներով: Օրինակ, որ ես ժամանակից շուտ գորացրվեմ բանակից...

Մեկուսարանի պատուհաններին ճաղավանդակ կա: Անկյունում սալօջախն է: Վրան՝ եռացող թեյնիկը՝ չորահացերով պատած: Պատից այն կողմ՝ երկու առանձնախոց: «Բաժակներ» են կոչվում: Հիմա դրանք դատարկ են...

– Ժենյա,- ասացի ես,- վեցերորդ բարաքում ինչ-որ վատ բան է հասունանում: Ճի՞շտ է:

– Այո, ես հենց ուզում էի քեզ նախազգուշացնել:

– Իսկ ինչն՞ է չզգուշացրիր:

– Փիլիսոփայական մտքերը վրա տվին: Շեղվեցի: Պարզո՞ւն...

– Իսկ բանն ի՞նչ է:

– Ուզում են մի մատնիչի հարցերը լուծել: Օնուչին Իվանի:

– Բայց չէ որ դա քո սիրելի կադրն է:

– Արդեն ինչ չէ: Ես ի վիճակի չեմ օգտագործելու այդ տիպին: Մաքուր գիժ է: Խախտվել է քաղաքականության վրա: Սա, ասում է, նվաստացրել է մեծ կերպարը: Այս մեկը անատողջ միտումներ ունի: Ասես խորհրդային իշխանության միակ կողմնակիցը քաղաքացի Օնուչինն է: Թո՞ւ, բնությունը ոնց էլ ստեղծում է նմաններին...

– Իսկ ինչ գործով է նստած:

– Բակլյան է, բնականաբար: Ահա թե քեզ ինչ կասեմ: Նստիր պահակատանը: Կամ ինձ մոտ: Ու վեցերորդ բարաք չխցկվես:

– Բայց, ախր, կնորթե՞ն նրան: Ամեն մեկը մի անգամ կխրի, որ հետո բոլորն էլ լուռ մնան...

– Քո ի՞նչ բանն է, Օնուչինի՞ն ես խղճում: Նկատի ունեցիր, որ նա քո վրա էլ է կաթացրել: Էն իմաստով, որ կոնտինգենտին երես ես տալիս:

– Հարցն Օնուչինը չի: Ամեն ինչ պիտի օրենքով լինի:

– Դու ընդհանրապես չափից դուրս ես գեկերի հետ գլուխ դնում:

– Պարզապես ինձ թվում է, որ նման եմ նրանց: Ասենք, դու էլ, Ժենյա...

– Ա՛յ քեզ մարդ,- ասաց Բորտաշևիչը՝ խոնարհվելով հայելու կտորի վրա,- ա՛յ քեզ բան: Գլուխս իսկապես տուգանային է, բայց օրենքի առաջ ես հարաբերականորեն մաքուր եմ:

– Քո մասին՝ չգիտեմ: Բայց ես մինչև ծառայությունս կ՝ խմել եմ, կ՝

խուլիզանություն արել, և՛ վերավաճառողների հետ են ծանոթ եղել: Մի անգամ Պերիննայա գծում մի աղջկա խփեցի: Ակնոցը ջարդվեց...

– Դե, լա՛վ, բայց ե՞ս ինչ կապ ունեմ:

– Մի՛թե քո ներսում նստած չեն կողոպտիչն ու խարդախը: Մի՛թե դու մտովի չես սպանել, չես կողոպտել: Կամ, առնվազն, չես բռնաբարել:

– Էն էլ ո՛նց: Հարյուրավոր անգամներ: Նույնիսկ՝ հազարավոր: Մտքում՝ այո: Բայց ես, ազատություն չեմ տալիս իմ կրքերին, չէ՞:

– Իսկ ինչո՞ւ: Վախենո՞ւմ ես:

Բորտաշևիչը վեր թռավ:

– Վախենա՞լ: Բոլորովին էլ չեմ վախենում: Ու դու շատ լավ գիտես, որ այդպես է:

– Դու ինքդ քեզնից ես վախենում:

– Ես գայլ չեմ: Ես ապրում եմ մարդկանց մեջ...

– Լավ,- ասացի ես,- հանգստացի՛ր:

Օպերը քայլեց դեպի սալօջախը:

– Տե՛ս,- հանկարծ ասաց նա,- քեզ հետ նման բան լինո՞ւմ է: Երբ թեյնիկը սկսում է եռալ, քիթը մատով խցելու անտանելի ցանկություն է առաջանում: Մի անգամ չդիմացա: Քիչ էր մնում առանց մատ մնայի...

– Լավ,- ասացի,- ես գնամ...

– Մի շտապիր: Գարեջուր ուզո՞ւմ ես: Մոտս գարեջուր կա: Ու մի տուփ պահածո:

– Չէ: Գնա՛մ:

– Ա՛յ քեզ մարդ,- ապշեց Բորտաշևիչը,- ժողովուրդը լրիվ վայրենացել է:

Գարեջուր չի ուզում:

Նա կանգնել էր շեմին ու կանչում էր իմ հետևից.

– Ալիխա՛նով, արկածներ մի՛ փնտրի...

Տուգանային մեկուսարանից ուղղվեցի դեպի ճամբարային գոնայի

ամենավտանգավոր անկյունը: Այնտեղ, ուր բարաքի պատի և ցանկապատի

արանքում լուսավորված արահետն է: Այսպես կոչված՝ կրակի հասանելիության միջանցքը:

Ծառայողական կարգախումբը հրահանգավորելիս պահակադիրը միշտ

հատուկ ուշադրություն էր պահանջում այդ տեղամասի հանդեպ: Հենց այդ

պատճառով էլ այստեղ միշտ խաղաղ էր:

Անցա բարաքի երկայնքով ու հեռվից ձայն տվի ժամապահին.

– Ողջո՛ւյն, Ռ-ո՛ւղուֆ:

Ցանկանում էի կանխել «Ով է գալիս ստանդարտ պահականչը: Դրանից միշտ տրամադրությունս ընկնում էր:

– Կանգնի՛ր: Ո՞վ է գալիս,- փակադակը շխկացնելով՝ ձայն տվեց ժամապահը:

Ես լուռումունջ գնում էի ուղիղ նրա վրա:

– Վայ, Բորի՞ս,- ասաց Ռ-ուղուֆ Հեղոյանը,- քիչ մնար քեզ կրակեի...

– Ոչինչ,- ասում եմ,- այստեղ ամեն ինչ կարգի՞ն է:

– Ոնց կարգին,- ճշաց Ռ-ուղուֆը,- ինչի՞ կարգին: Մարդը չի հերիքում: Պահնորդ աշտարակին կանգնի: Ասում ես՝ կարգին: Հեչ կարգին: Տուրտը՝ կարգի՞ն: Է՛...

Հարավցիներն անտանելի տառապում էին ցրտից: Ոմանք հենց աշտարակների վրա փոքրիկ խարույկներ էին անում: Միառժամանակ սպաները դրան մատների արանքով էին նայում: Հետո Ռ-եզո Տխովրեբաշվիլին մինչև հիմն այրեց չորրորդ պահակակետը: Դրանից հետո շտաբից հատուկ ցուցում եկավ, որով նույնիսկ ծխելն էր արգելվում աշտարակի վրա: Իրեն՝ Ռ-եզոյին քարշ տվին գնդապետ Գրեչնևի մոտ: Սա սկսեց գոռգոռալ: Բայց Տխովրեբաշվիլին ձեռքի շարժումով ընդհատեց նրան ու հաշտարար տոնով ասաց.«Մի շիշ կոնյակ՝ ինձնիցե:

Դրա վրա Գրեչնևի ծիծաղը բռնեց, ու նա վոնդեց գինվորին՝ առանց պատժելու...

– Ա՛յ քեզ կլիմա,- ասաց Ռ-ուղուֆը,- ավելի վատ է, քան Լուսնի վրա:

– Դու Լուսնի վրա եղե՞լ ես,- հարցնում եմ:

– Ես նույնիսկ արձակուրդում չեմ եղել,- ասաց Ռ-ուղուֆը:

– Ոչինչ,- ասացի,- դիմացիր քառասուն րոպե...

Մի քանի րոպե կանգնել էի աշտարակի տակ: Հետո ուղղվեցի դեպի վեցերորդ բարաքը: Ես անցնում էի շեղակի դրած նստարանների մոտով: Ծոռոված

վահանակների մոտով, որոնց վրա աշխատանքի առաջավորների

լուսանկարներն էին: Ջրհանի մոտով, որի դռանը ձյունը կոխկրտված էր:

Հետո մոտեցա հրշեջ վահանակին, որ համոզվեմ՝ բոլո՞ր գործիքներն են տեղում:

Եթե հրդեհ լինի, կալանավորները դժվար թե մարեն: Չէ՞ որ ցանկացած

միջադեպ, նույնիսկ տարերային աղետը, հաճելի բազմազանություն է մտցնում

նրանց կյանքի մեջ: Սակայն վթարային վահանակը ռեժիմի մասն էր, ու զեկերը

դրանից օգտվում էին: Երբ բարաքում սպանդ էր սկսվում, կովողները սլանում

էին դեպի հրշեջ վահանակը: Այստեղ նրանք կարող էին որևէ բահ ճանկել կամ

թուշե արցան, կամ կացին...

Վեցերորդ բարաքից խուլ ճիշեր էին լսվում: Մի ակնթարթ սրտխառնուքի ցուրտ զգացի սրտագդալիս տակ: Հիշեցի ի՞նչ ահռելի տարածություններ են իմ թիկունքում: Իսկ դիմացս՝ միայն վեցերորդ բարաքը, որի ներսում ճիշերը պատեպատ էին խփվում: Ես մտածեցի, որ պետք է հեռանալ: Հեռանալ ու մի րոպեից լինել պահակատանը՝ թողթ խաղացողների հետ: Բայց այդ պահին արդեն բացում էի բարաքի դուռը:

Օնուշինին տեսա միանգամից: Նա, աթոռակով պաշտպանվելով, կանգնել էր անկյունում: Աթոռակի ոտքերը չարագուշակ առաջ էին ցցվել:

Օնուշինը հայտնի մատնիչ էր: Ինչպես և միակը գոնայում, որ մորուք էր պահում: Նա այդպես լուսանկարվել էր դեռևս նախաքննության ժամանակ: Հետո լուսանկարը քոչել էր նրա գործի մեջ: Հետագայում մորուքը դարձել էր նրա հատուկ նշանը, ինչպես և՛ խոշորատառ դաշվածքը. «Չեմ մոռանալու հարագատ մորս ու գոհված հորս»:

Օնուշինը ծեծված էր: Մորուքը կարմիր էր, իսկ բծերը բամբակաբաճկոնի վրա՝ սև: Նա թափահարում էր աթոռակն ու անվերջ կրկնում.

– Ինչի՞ համար եք դուք ինձ սպանում: Իգուր տեղն եք դուք ինձ սպանում: Սրիկա լինեմ, թե սուտ եմ ասում՝ իգուր տեղը...

Երբ ես ներս մտա... Երբ ես ներս վազեցի, կալանավորները դարձան իմ կողմը ու անմիջապես էլ նորից շրջապատեցին նրան: Հետին շարքերից ինչ-որ մեկը, հնարավոր է՝ Չալին, դանակը ձեռքին մղվում էր առաջ: Նեղլիկ սպիտակ շեղքն անմիջապես տեսա: Բարաքի ամբողջ լույսը կենտրոնացել էր այդ պստիկ երկաթակտորի վրա...

– Հե՛տ,- Չալիի թևքը ճանկելով՝ բղավեցի ես:

– Փորձանքից հեռո՛ւ, քաղաքացի պետ,- խլածայն ասաց գեկը:

Ես բռնեցի Չալիի բաճկոնն ու ցած քաշեցի մինչև արմունկները: Հետո սապոզով խփեցի փորին: Մի վայրկյանից Օնուշինի կողքին էի: Հիշում եմ, արձակեցի գիմնաստյորկայիս թեզանիքները:

Կալանավորները, մեզ շրջապատելով, ազդանշանի կամ գոնե որևէ կտրուկ շարժման էին սպասում: Ինչ-որ անդեմ ու սարսափելի բան շարժվում էր վրաս: Դիրդոցով բացվեց դուռը: Շեմին հայտնվեց Բորտաշևիչը՝ շլացուցիչ երնջակաշվե սապոզները հագին: Նա անմիջապես նկատեց ինձ և ցածր ու խեղդուկ ձայնով արտաբերեց.

– Յուրաքանչյուր երկրորդի՛ն... Կոմունիստի խո՛սք... Առանց դատ ու

դատաստանի...

Ինձ սպառնացող հրեշը կոտորակվեց տասնյակ մթին կերպարանքների: Ես բռնեցի Օնուշինի ուսը: Մենք երեքով դուրս եկանք բարաքից:

Իմ թիկունքում լավեց բուզորի ձայնը.

– Է՛խ, բակլանի թերմացքներ, բա ձեր հետ գործ կարվի՞...

Մենք ժամապահների հսկողության տակ քայլում էինք ցանկապատի երկայնքով: Երբ հասանք պահակատուն, Բորտաշևիչը Օնուշինին ասաց.

– Գնա մեկուսարան: Սպասիր մինչև տեղափոխեն ուրիշ ճամբար:

Օնուշինը թոթվեց թևքս: Նրա բերանը խղճալիորեն ծոռոված էր:

– Կյանքում ճշմարտություն չկա,- ասաց նա:

– Գնա,- ասում եմ...

Վաղ առավոտյան թակեցի բժշկի դուռը: Նրա առանձնասենյակն ընդարձակ էր ու մաքուր:

– Ինչի՞ց եք բողոքում,- հարցրեց նա՝ վրաս հառելով կարճատես հայացքը:

Հետո արագ վեր կացավ ու մոտեցավ ինձ.

– Դե, ինչո՞ւ եք լալիս: Սպասեք գոնե դուռը փակեն...